

DU LABAI TRUMPI
APSAKYMAI APIE
KAREIVĖLIUS IR DĖDES

Siuntinys

Kaip gerai, kai turi gerų dėdžių. Čia, mūsų namuose, – linksmas, visokiausių sumanymų, kartais net šiokių tokių šunybių pilnas dėdė Balys, ten toli, Vilniuje, – mokytas dėdė Petras, kelių ir tiltų inžinierius. Ir štai dėdė Petras nutaręs atsiųst mums siuntinį, gavome pranešimą. Ką jis čia siunčia? Kai pasiimsim, atsiraišiosim virveles, išsipakuosim, pamatysim. Aš tai tikiuosi, kad bus ten ir kokia knygelė, dėdė Petras atvažiuodamas visada jų atveža, gal bus ir čia.

Siuntinio pasiimti reikia važiuoti į Pasvalio paštą. Kas važiuos? Žinoma, dėdė Balys. O kad jam nebūtų taip nuobodu, jis imasi kartu ir mane su Geneliu. Mes iš džiaugsmo nebesitveriam savam kaily.

Dėdė Balys pasikinko į brikelį ramiają baltaburnę, kuri nesibaido mašinų, o jau tų, kai tik įsuksim į plentą, bus tiek ir tiek. Daugiausia kariškų.

Išvažiuojam, išlinguojam po vakarykštės liūties, tokios, kad kai kas net prisiminė poteries, patįžusiu lauko keliuku. Ligi Pasvalio apie šešiolika kilometrų – nei arti, nei toli, tik toks pasivažinėjimas.

Jau, sakyk, vasara. Viršum žalių augalijos gilumų tai šen, tai ten balti debesynai. Šiandien jie gražūs, bet vakar naktį davė pylos. O štai viena palaukė geltona geltona – vien tebežydinčios pienės.

Priešais ateina žmogus, ir dėdė, mostelėjęs botkočiu į piešnes, sako:

– Matai, kokių čia gražių gėlyčių prisėta.

Žmogus stovi.

– Tas seniokas dabar tikrai pagalvojo, kad aš be vieno bolkio, – kai pavažiavom toliau, – sako dėdė. Ir juokiasi. Dėdė Balys šitaip moka.

Įsukam į žvyrkelį. Tas po vakarykščio lietaus pilnas balų, vietomis net bais didelių. Bet kai esam ne pėsti, o važiuoti, ir dar šitokiu brikeliu, tai mums kas. Tik smagiai pasitaškom, nes mūsų baltaburnė greita.

– Pašėliškai vakar lijo, va griovys kaip ištvinęs, kaip kokia upė. Kaip Mūša, tik pamanyk.

Ir iš tiesų išsiliejęs griovys apsėmęs net dalį vieškelio. Per vidurį vandens būtų ligi pusės blauzdų.

O anoj pusėj – vokiečiukas.

– Aha, – šypteli dėdė, – nenori tankelių nusiauti, prašys pervežt. Jam gi reikia į šitą pusę.

Taip ir buvo. Bet, kai privažiavom, pamatėm, kad kareivėlis tai ne vokiečiukas, o mūsiškis. Uniforma pilkšvai žalsva kaip vokiečių, bet ant kairės rankovės mūsų trispalvės skydelis.

– Sveiki, vyrai, – smagiai pasisveikina kareiviukas. – Tingiu autis, mano, kaip matote, ne auliniai, gal permestumėt per šitas jūres?

– Permesim, permesim, – sako dėdė, ką čia mums reikia.

Greitai apsigrėžėm. Kai ne su ratais, o su brikeliu, tai tik juokai. Kareivėlis atsisėdo, atsipūtė.

– Tai kur dabar, – susidomi dėdė, – kur dabar taip?

– Kur, kur? Kad ir pats nebežinau kur. Išsilakstėm, žinokit, kaip tos žydo bitės. Nebepatikom mes vokiečiams, o ir jie mums nebeatikio. Tik įkišom durnas galvas, ir baigta. Oi, kokie dalykai jau prasidėjo! Manėm, kad atstatysim vėl Lietuvą, bet išėjo nekas. Kad juos kur velniai! Matom, kad šitaip, tai daug mūsų ėmėm ir išlakstėm. Nėr ko, bra, laukt. Laukt nebebuvo laiko. Nėrėm kas sau. Vokiečiai mūsų generolą suareštavo, o mūsiškių nemažai net sušaudė.

– Net sušaudė? – dėdė nenori tikėti savo ausim.

– Taigi kad taip. Šautuvas mano prancūziškas, o šovinių tik gera sauja...

Mudu su Geniuku labai išmanom apie ginklus, todėl smalsiai apžvelgiam kareivėlio šautuvą. Šautuvas kaip šautuvas, bet kad šovinių tik gera sauja, tai jau prastesni reikalai. Ką tu su tiek?

– Gal turit dūmo? – klausia kareivėlis.
– Turiu, – sako dėdė, – bet tik naminio.
– Gerai ir naminis. Gerai. Mes namie irgi auginam. Raudonaji.

Abu susisuka suktines ir skaniai užsirūko. Dūmo gal ir mes būtume patraukę, bet kas tau čia duos, dėdė Balys, kad ir labai linksmas, ribų vis dėlto peržengt nenori.

– Taboką tai pasiimkit, – dėdės balsas toks draugiškas, – galit ir kapši.

– Ne, kapšio neimsiu, jūs pats kažin kitą ar turit, supilkit man čia.

Ir jis išsitraukė iš munduro kišenės susiglamžiusį popierinį maišelį. Irgi gal nuo tabokos.

Dėdė tai linkęs kareivėlio šio to dar paklausti, bet kareivėlis leistis į ilgesnes kalbas nelabai nori. Nešasi su savim jis ne tik tą netikusį šautuvą, bet ir kažkokias netikusias mintis. Nėr ko tokiom dalintis.

Atsisveikinam ir važiuojam toliau. Dėdė mums kaip rimtiems vyrams, su kuriais galima pasitarti, pusbalsiu:

– Va kaip išeina, prastai jau išeina. Kas dabar? Dabar gegužis, tuoj birželis, tuoj liepa, o ruskis artėja greitai. Ir kad niekas jo nebesulaikys, aišku net ir paskutiniam glušui. Chm... Šitie vyriukai dar norėjo ką nors padaryti. Ką tu bepadarysi? Ką tu bepadarysi? Galvas sukišti, žinoma, galima, bet kas iš to... Vokietis nori mūsų bernus grūsti į frontą. Kai ką jau ir nugrūdęs. Frontas tai, man rodos, ten toks – kariauja ten mūsiškiai su užfrontės miškų banditais... Bet gal dar taip

ir sunkiau nekaip tiesiai fronte... Naje... Marciulienės Petras tai zenitinėj... Naje... O vokietis baisus, gal dar ir už ruskį kar-tais baisesnis. Ruskis tai su Siberija, o vokietis va... Girdėjot, vaikai?

Linksmasis dėdė taip svarsto ir svarsto. Taip nelinksmi, nors čia pat, jau visai šalimais, jauna žalia vasara.

– Šitas, va šitas, kur dabar dėsis? Slapstysis? Žinoma, slapstysis, o kai ateis ruskis? Ruskio tai jis nelaukia. Ne ne... Matytas jis man kažkur. Kur jis dabar dėsis?

Siuntinį, ne tokį ir mažą, mes parsivežėm, bet kas jame buvo, dabar nebeprisimenu. Nebeprisimenu. Ištvinusį grio-vį, kareivėlį, dezertyravusį plechavičiuką, jo prancūzišką šautuvą, grįžtant vėl artėjančią audrą, besiblaškančius kar-velius prisimenu, o kas buvo siuntinyje, dėl kurio juk tik ir važiuom, niekaip. Gal kad dėdė Petras nebuvo tenai įdėjęs jokios knygelės.

2011 07 26

Vežant vasarojų

Jie dar kariauja, dar įnirtingai kaujasi, vienądien, žinoma, liausis, šiaip ar taip. Bet liausis tai dar ne šiandien.

O čia iš lauko į daržinę suvežt vasarojų reikia kaip tik jau šiandien. Ilgai laikęsi gražūs orai gali jau ir subjurti. Niaukstosi aplinkui, jau niaukstosi.

Taigi ir sukamės šiltoje vasarobjienoje – dėdė Jurgis, jo sūnus Algirdas, duktė Aldutė, dar viena duktė – Danutė, pačiu laiku iš Vilniaus išsprūdusi „paatostogauti“. Na ir ašen, šičia svečiukas, porai dienų atbėgęs aplankyti krikštamočios.

Dėdė Jurgis ir Algirdas iš kaugelių dvinagėm ilgakotėm vasarojaus plakus krauna į uorę, kur Aldutė tuos davinius vis patvarko. Mudu su Danute čia tai tik šiaip sukiojamės – jinaį dabar juk viešnia, o man dar tik vienuolikti. Bet kai šitaip gražu, negi sėdėsi namie. Pietus krikštamočia išvirs ir be mūsų.

Kai kaugelis baigiasi, iš jo apačios sušmašaluoja pelės. Ak, manė jos saugiai čionai apsistoti, bet nuo šios akimirkos šis palaimingas laikas iš jų jau atimamas. Gelbėkitės kaip išmanot. Algirdas, tas pramaniūgas, norėdamas mergaites paerzint, tyčia tik stipriau susijuosia diržą ir kokias dvi ar tris peliūkštes pasigavęs susimeta už marškinių. Mergaitės suspiegia, o Algirdui juokas.

– Pakaso man nugarą, – sako jis.

Šito Algirdo galva pilna visokiausių išmonių. Jis moka ir tokių dainuškų, tokių sueiliavimų, kurių švelnesnėms ausytėms geriau negirdėti.

– Ė, žiūrėkit, ką ten Paušokas varosi, – šūkteli nuo uorės Aldutė, – kažkokį vokių!

Sužiūram. Vieškelis, kuriuo tie du žingsniuoja – vienas prieky sumestom už nugaros rankom, kitas iš paskos, nukreipęs į pirmąjį ginklą, rodos, vokišką pistolmašiną – suka visai pro mūsų lauką. Tikrai įdomu, Algirdas su tėvu sumeigia į žemę šakes.

– Vokių, – sako dėdė Jurgis, – kareivį. Iš kur?

O Paušokas, pamatęs, kad mes susidomėję, sustabdo savo belaisvį: „Halt!“ – šitiek vokiškai mes mokam visi. Ir tuoj mostu parodo, kad eitų į mūsų pusę. Nutaręs, matyt, prieš mus pasigirti – štai pasižiūrėkit, ką sučiupau.

Kai jie prieina, matom – kareivėlis apšepęs, uniforma nebepanaši į uniformą, jau visai tik pilka, visokiais šapais aplipusi, pats kareivėlis visai pasimetęs, tik markstosi ir baugiai žiūri į mus. Jokių pasižymėjimo ženklų, jokių ten geležėlių, išskyrus diržo sagtį, kurios užrašas, deja, jau tik užrašas...

– Užėjau mūsų daržinėj, – sako Paušokas. – Žiūriu – miega ant prėslelio, automatas šalimais guli. Griebiau tik greit automatą ir va... Nuvarysiu į valsčių – lai perduoda ruskiams.

Danutė, Vilniuje dirbusi valdiškoj įstaigoj, gerai kerta vokiškai, tai ir pradėjo kamantinėti belaisvį. O tas, jau pajutęs, kad reikalai gali pasisukti ir į geresnę pusę, atsakinėjo ištis nuoširdžiai.

Pasirodo, kad jis atsilikęs nuo savo dalinio ir štai dabar blaškąsis beveik visą mėnesį, nežinodamas, nei ką daryti,

nei kur dingti. Kaip mūsų žmonės sakytų – nei bėk, nei rėk. Nakvojas jis daržinėse, pirtyse, pakrūmiuose, grioviuose. Duodą jam žmonės pavalgyt, kai kur užėinaš. Nieko nieko jis nenušovęs, o automate tik vienas šovinys. Sau pačiam, jei būtų užspiestas.

Išgirdęs, kad automate tik vienas šovinys, dėdė Jurgis greit čiupo ginklą iš Paušos ir, ištraukęs ragelį, kietu nykščiu kaip kokį inkštirą išspaudė šovinį. Tikrai – giliau ten ragelis tuščias...

– Žinai ką, Stasy, – sako dėdė Jurgis Paušiokui, – niekur tu to žmogaus nevaryk. Niekur. Nesikrauk sau ant širdies akmenio, paskiau gali būti visą gyvenimą. Matai gi pats.

– Matau, – sako vyriukas, – gal ir tikrai... Bet kai užėjau, pagalvojau – va plėšikauja, koks razbainykas... Vokiečių kareivis gal neturėtų toks būti, bet kai frontas jau bala žino kur, ką tu gali žinoti. Ką tu su tokiais... Nugį dabar tai iš tiesų gal reikia paleisti...

– Tik šitaip, tik šitaip! – šaukiame vienu balsu.

Ir tas tvirtas bernas Stasys Pauša, rodos, jau nė kiek nesigaili, kad užsuko pas mus. Ir kad šitaip nutarta. Juk tą „fašistą“, ko gero, nupiltų. O tu, durneli, vaikščiok paskui, prie šito dalyko nei iš šio, nei iš to ir savo nagus prikišęs.

Paleisti tai paleisti, paleisti nėra sunku, mostelsi ranka, pasakysi – eik sau kur nori, ir baigta. Nereikia to net vokiškai. Bet kur jis eis? Aišku – vėl kur kojos neša, kur akys veda, mes gi jo neapsaugosim. Ar dėdė Jurgis išdrįs jį priglobti – visur dar maišos rusų kareiviai. Va, žiūrėk, ir dabar atūžia

vieškeliu du sunkvežimiai. Kur nors iš garnizono. Sunkvežimių brezentai tik plevésuoja garsiai, tarsi ir šitokiu būdu gąsdindami ir grasindami.

Dėdė Jurgis greit užstumia vokiečiuką už uorės.

– Danute ir tu, Aliuk, kai tik šitie pravažiuos, eikit su vokiečiuku namo, tegul mama duos jam pavalgyt. O tujen, Stasy, irgi eik sau namo, eik ir geriau niekam nė mur mur.

– Tai žinoma, čia prasižioti negalima. Šūdinai gali baigtis.

– Eikit eikit, ir mes tik baigsim prisikraut uorę ir parvažiuosim.

Krikštamočia Marijona, pamačiusi tokį vokiečių kareivį, žiopteli ir neberanda žodžių. Kai Danutė greit viską paaiškina, apkūni moteriškė tik laksto nuo šėpos prie stalo, nuo stalo prie šėpos.

Štai tada aš pirmąkart pamačiau, kaip valgo išbadėjęs žmogus. Danutė vis bando jam pasakyti, kad taip ūmiai nerytų, niekas gi neatims.

Sakyk nesakęs.

Buvo matyti, kad kareivėliui sunku suprasti, kodėl viskas taip staiga ėmė ir pasisuko. Ir ką žinai, kas bus toliau. Ką tik buvo į nugarą įremtas ginklas, tai kas, kad tik su vienu šoviniu, užtenka juk ir vieno, o štai dabar jis sėdi prie stalo ir gali šveisti, kiek telpa už abiejų žandų.

Tai jau šitaip šiame pasauly – vieni vaikomi kaip pasiutę šunys, vieniems mirtis lipa tiesiog ant kulnų, o kiti iš rudėjančio lauko veža į daržinę vasarojų. Švysčioja šakės, su-prunkščia arkllys...

Po trumpo, bet rimto šeimos pasitarimo kareiviukas vis dėlto priglobtas. Nusiskutęs, apsilkęs paprastom namų audimo drapanom, kaimynams ir šiaip kada užeinantiems jis bus giminaitis nuo Pušaloto... Kiek kuoktelėjęs nebylys...

Ir išbuvo jis dėdės Jurgio namuos, kiek žinau, ligi rudens vidurio, o vieną naktį, užsukus miško vyrams, išėjo su jais.

Ėjo ir išėjo.

2011 09 15